

Expeditie Wijk van de Toekomst

Regio Arnhem-Nijmegen, Berg en Dal

27 november 2019

We kunnen niet blijven afwachten

Caroline uit Heilige Landstichting is benieuwd naar de Expeditie, want duurzaamheid is onderdeel van de dorpsagenda.

'We willen meedoen aan de energietransitie. De dorpsagenda gaat over meerdere onderwerpen en duurzaamheid is er een van,' Caroline

Jos Janssen (gemeente Beuningen) woont in een jaren-60-wijk die toekomstbestendig gemaakt zal worden als een van de eerste wijken. Gert maakt deel uit van een groep van oude wijze mannen die zich inzetten om het dorp te verduurzamen:

'We maken ons bezorgd over de dreigementen rondom de opwarming van de aarde', Jos Janssen

Casper Vogelaar van Alliander noemt het nogal een opgave voor de netbeheerders als de energievoorziening verduurzaamd moet worden. Pieterneel Blankenstein, omgevingsmanager gemeente Nijmegen zit in het projectteam dat Nijmegen van het aardgas moet halen. In Nijmegen gaat dat om 80.000 woningen. Een enorme opgave die Nijmegen samen met bewoners aanpakt.

'We kunnen niet afwachten en moeten nu van start om in 2045 energieneutraal te zijn', Pieterneel Blankenstein, gemeente Nijmegen

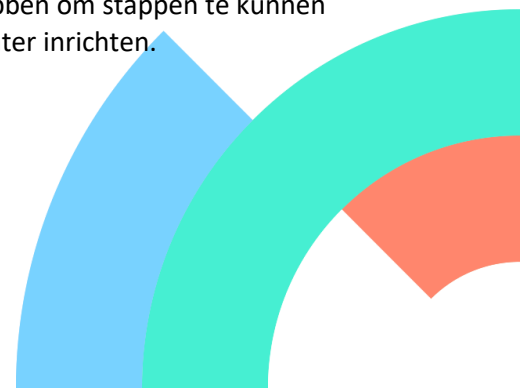
Gea Hofstede en Dorus Klomberg, beiden wethouder in de gemeente Rheden, vonden de Expeditie belangrijk genoeg om samen deel te nemen. Wonen en duurzaamheid komen in de wijk tenslotte samen. Rheden wil aan de slag om van het aardgas af te gaan.

Wethouder Nelson Verheul (Berg en Dal) is trots op de mooie omgeving waar iedereen in Berg en Dal woont. Tegelijkertijd ligt er de enorme opgave hoe we de kwaliteit van deze omgeving hoog kunnen houden.

'Raad, College en bewoners zullen samen de mogelijkheden moeten bespreken en keuzes moeten maken.'

De wethouder ziet het dilemma dat de voorzieningen hier en daar pijn gaan doen. Je kijkt bijvoorbeeld tegen windmolens aan of je offert landbouwgrond voor zonneparken. Maar dat is nodig omdat we keer op keer zien dat we anders onze doelstellingen niet zullen halen. De actualiteit is dat de CO₂-uitstoot jaar na jaar stijgt. 'Het tij moeten we keren'.

Jacco Rodenburg, provincie Gelderland, licht het belang van de Expeditie toe. De provincie staat voor een nieuwe periode voor het provinciale beleid op het gebied van de energietransitie. De Expeditie draagt ideeën aan voor de provinciale uitvoeringsplannen. Binnen Wijk van de Toekomst maken we met alle partijen plannen hoe we wijken toekomstbestendig en aardgasvrij kunnen maken. Gemeenten zijn daarnaast bezig met hun Transitievisie Warmte en willen tegelijkertijd ervaring opdoen met een wijkaanpak. De provincie wil graag weten wat stakeholders nodig hebben om stappen te kunnen maken. Met dit inzicht kan de provincie haar beleid effectiever en efficiënter inrichten.

Hoe betrekken we iedereen bij de energietransitie?

Sommige mensen zijn intrinsiek gemotiveerd om aan de slag te gaan met energiebesparing. Andere hebben geheel andere interesses of kopzorgen en weten we nauwelijks te bereiken. Wat kunnen we doen om ervoor zorgen dat iedereen participeert? Wat verwacht een bewonersinitiatief van de samenwerking met de gemeente en andere stakeholders? Hoe zorgen we voor een optimale samenwerking van betrokkenen in de wijk?

Cees Egmond (bewoner Heveadorp, Renkum) legt uit hoe het werkt in de wijk. Je hebt altijd een aantal mensen die het initiatief willen trekken, een groep die wil volgen en een groep die er niets in ziet. Met de eerste maak je het begin, met de tweede maak je massa. Volgens Cees moet je in eerste instantie niet veel energie en aandacht besteden aan de categorie die er niets in ziet.

Het Hevea-initiatief heeft alle bewoners van Heveadorp opgezocht. Er zijn gesprekken gevoerd met de 350 huishoudens en er is een enquête uitgezet. Bijna iedereen deed mee aan deze gesprekken en enquête. Op dit moment analyseren Cees en zijn initiatiefgroep de resultaten.

Parallel aan deze sociale benadering loopt er een onderzoek waarin alle technische opties op een rij worden gezet. Techniek en de sociale dimensie zullen bij elkaar worden gebracht om volgende stappen te bepalen.

'We zijn als gemeente erg blij met het initiatief van Heveadorp. We zullen het als gemeente samen met de bewoners moeten doen', wethouder Joa Maouche (Renkum)

In Presikhaaf en Malburgen gaat het anders in zijn werk. Er is een flinke onderwijsachterstand en mensen bewegen steeds minder. 'Wij willen daar verandering in brengen en richten ons op huiswerkbegeleiding in combinatie met sport', aldus Melvin Kolf (Presikhaaf University en ex-betaald voetballer). Nabil el Malki licht verder toe dat Presikhaaf en Malburgen kwetsbare wijken zijn. Energie is niet het eerste waar de mensen in deze wijken zich druk over maken. Presikhaaf University en Empowering Nisa (Malburgen) gaan in deze wijken aan de slag met jongeren (project 10x10). Na hun training tot ambassadeurs gaat elk bij minstens tien gezinnen langs om met mensen in gesprek te gaan over hun ideeën en zorgen en over energiebesparing. Deze jongeren helpen om de beweging in deze wijken op gang te brengen.

De uitdaging om kwetsbare groepen te betrekken wordt breed herkend. Het gaat niet alleen om mensen die oorspronkelijk van niet-westerse komaf zijn, maar ook om mensen aan de onderkant van de sociale ladder.

Wethouder Sylvia Fleuren, Berg en Dal vraagt zich hardop af hoe we het voor elkaar krijgen dat het initiatief van onderop op gang komt. Het initiatief ontstaat vaak niet spontaan.

'Hoe lang wil je wachten voordat je als gemeente gaat kijken hoe je het initiatief kunt aanjagen. Moet je die aanjaagrol pakken en zo ja hoe?', wethouder Fleuren

Casper Vogelaar (Alliander) herkent de spagaat van bottom-up versus top-down. Hoe breng je dat in balans en hoe krijg je dat voor elkaar? De proeftuin Aardgasvrije Wijken biedt ons de kans om dit in de praktijk uit te proberen. Van 'doen' leren we het meeste.

'We hebben behoefte aan wijken waar de schop in de grond gaat. Daar leren we het meeste van.'

'Pak eerst het laaghangende fruit. Dan kun je successen laten zien waar we op verder kunnen bouwen', wethouder Dorus Klomberg, gemeente Rheden

Niet iedereen is het direct met wethouder Klomberg eens. Successen laten zien is erg belangrijk en stimulerend. Het plukken van laaghangend fruit kan echter een drempel opwerpen voor het treffen

van vergaande maatregelen in een vervolgfase. Laaghangend fruit plukken, maar wel *no-regret* is dan het adagium.

Hoe creëren we extra kansen door wijken integraal aan te pakken?

Energie en aardgas hebben niet vanzelfsprekend voor iedereen urgentie. Vooral niet als dit gevolgen heeft voor de persoonlijke levenssfeer. In wijken speelt vaak meer, zoals veiligheid, leefbaarheid, kinderspeelplek, groenvoorziening of klimaatadaptatie. Soms zijn er mee-koppelkansen. Hoe zorgen we voor een wijkaanpak die thema's verbindt en veel 'haakjes' (motieven) heeft om iedereen te verleiden om mee te doen.

Wethouder Geert Gerrits (gemeente Wijchen) licht toe dat Wijchen Zuid een wijk is die langzaam achteruit gaat. Niemand wil dat en daarom is de gemeente samen met andere stakeholders de wijk ingetrokken. Zij hebben 800 gezinnen gevraagd waar ze zich druk over maken in hun wijk. Samenvattend zijn er vijf opgaves: Vitaal en bruisend voorzieningshart, Samen maken we de wijk, Meer diversiteit, Kwaliteitsslag leefomgeving en Duurzame wijk.

*'We pakken de opgaves in Wijchen Zuid integraal aan. Bewoners zien namelijk het onderscheid tussen de ene en andere opgave niet; het is voor hen één geheel',
wethouder Geert Gerrits*

Ron Josten, programmamanager duurzaamheid, is nauw betrokken vanuit de werkorganisatie Wijchen-Druten. Wijchen en Druten zijn bezig met een fusieproces en hebben samen al een uitvoeringsorganisatie.

'Zowel bestuurlijk als ambtelijk pakken we de opgaves integraal en inclusief aan. Dus niet verkokerd en niet allemaal afzonderlijk. We maken daarbij gebruik van het kapitaal in de wijk om verder te komen', Ron Josten, programmamanager Duurzaamheid.

Constant Pos, bewoner Dieren Zuid, is onder de indruk van de aanpak van de wijk Zilverkamp in de gemeente Lingewaard:

*'Zilverkamp heeft een integrale aanpak waarbij je de mensen vraagt:
'wat kunnen wij voor je betekenen?'*

Hoe creëren we kansen voor het bedrijfsleven in de regio?

In de energietransitie zien veel mensen door de bomen het bos niet meer. Kosten en ongemak maken grote ingrepen om woningen energieneutraal te maken er niet aantrekkelijker op. Dit biedt marktkansen voor lokale bouw- en installatiebedrijven die hier slim op weten in te spelen. Samenwerking van corporaties en bedrijfsleven kan zorgen voor vliegwielerwerking waarbij niet alleen huurwoningen maar ook koopwoningen en de wijk als geheel een upgrade krijgen. Welke kansen biedt dit voor de lokale economie en werkgelegenheid? Wat verwachten potentiële klanten van zo'n initiatief? Welke barrières komt het bedrijfsleven tegen als ze op deze nieuwe markt wil inspelen?

Eugène Janssen, woningcorporatie Oosterpoort, gelooft in PPS. Dit geeft je de gelegenheid om met uitvoerende partners duurzame relaties op te bouwen, die voor iedereen tot betere prestaties leiden. Voor Oosterpoort is het resultaat een hoge benchmark-ranking in corporatieland. In een duurzaam samenwerkingsverband prikkelen corporaties en bedrijfsleven elkaar om voortdurend na te denken over mogelijke verbeteringen. Zo speelt actueel de vraag welke innovatieve installaties geschikt zijn voor de toekomstige warmtevoorziening. Eugène constateert met spijt dat het bedrijfsleven vrijwel afwezig is tijdens deze Expeditie:

*'De afwezigheid van de bouw- en installatiewereld in dit debat is zorgelijk.
Dat moet veranderen.'*

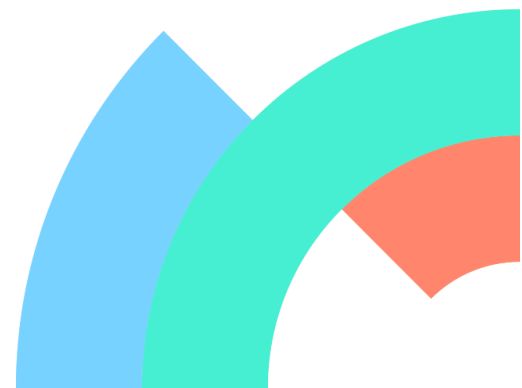

Tot slot

Wethouder Verheul geeft aan dat we de energietransitie al gauw zien als een moeilijke opgave. Het is de kunst om het ook leuk te maken.

'De initiatieven van onderop geven veel energie en dat moeten we koesteren.'

Jacco Rodenburg, provincie Gelderland, benadrukt dat bewoners meestal niet bezig zijn met één aspect van hun wijk. Ze ervaren en kijken naar de wijk als een geheel. Sommigen zijn wat mopperig over de energietransitie; Jacco zet daar tegenover dat de energietransitie heel mooi is.

Wijk van de Toekomst

Samen kijken toekomstbestendig maken

EXPEDITIE

HOE BEREIKEN WE IEDEREEN BIJ DE ENERGIETRANSITIE?

DE OVERHEID MOET HET SAMEN MET DE BURGER DOEN ANDERS LUKT HET NIET

DEK IN KANSEN!

begin met dit in beeld brengen

deel en koester de succesverhalen

dit is een mooi startpunt om verdere stappen te maken

DEEL MET ELKAAR dan hoeven we niet allemaal het wiel uit te vinden

Ga deur aan deur en vraag naar meningen

JE HEBT ALTIJD DE KOPLOPERS DE VOLGERS EN EEN GROEP DIE NIET WILT

HET LUKT NIET ALTIJD OM IEDEREEN OVER DE STREEP TE TREKKEN

MAAK HET BREDER DAN ALLEEN AARDGASVRIJ

WAT IS DE WIJK VAN DE TOEKOMST NOG MEER?!

Moet het echt van onderop komen? Komt de behoefte echt vanzelf op gang, als we dit als eerste niet vinden?

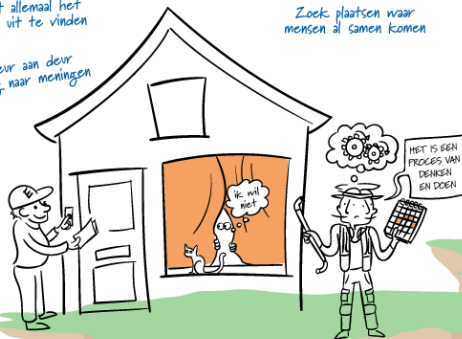
WIJ ZIJN BEGONNEN MET LUISTEREN

DAN GAAN WE BUNDELEN

DAARNA KLIJKEN WE WAT DE TECHNISCHE MOGELIJKHEDEN ZIJN

We moeten elkaar meer opzoeken.

BEGIN DOOR PERSOONLIJK CONTACT TE ZOEKEN EN SUCCESVERHALEN TE DELEN

Zoek plaatsen waar mensen al samen komen

HET IS EEN PROCES VAN DENKEN EN DOEN

KAN IK U VERLEIDEN MET EEN HEERLIJK STUKJE GEDEN?

SLUIT AAN BIJ DE PROBLEMATIEK VAN DE BEWONER (OF DIE VAN DE GEMEENTE) DAAR ZIT DE ENERGIE

ALS WE NIKS DOEN GLIJDT DEZE WIJK LANGZAAM AF

WAT IS ONZE OPGAVE?

ZET VERSCHILLENDE MIDDELEN INZ OM OP TE HALEN WAT ER SPEELT

Pak dat op, daar waar de passie zit

Hoe sla je de slag van de dingen waar automatisch energie in zit, naar dat wat echt nodig is?

Begin niet met 'wat kunnen we voor u betekenen?' Pak het op met alle organisaties - ook armoede, zorg, mobiliteit

HOE CREËREN WE EXTRA KANSEN DOOR WIJKEN INTEGRAL AAN TE PAKKEN?

ONZE INWONER HEEFT GEWOON EEN PROBLEEM DE DUURZAAMHEIDSGOEGAVE IS VOOR ONS RELEVANT NIET VOOR HEM

versterk het sociaal weefsel om moeilijke dingen ook te kunnen doen

DOOR OPGAVES TEGELIJK AAN TE PAKKEN VERSTERKEN ZE ELKAAR MAAR DIT VEREIST OM BUITEN JE DISCIPLINE TE KLIJKEN

probeer de leuke dingen te doen en deze als showcase te gebruiken

laat succes het vliegviel zijn!

Als omgevingsmanager moeten we 80.000 woningen in Nijmegen van het aardgas af te halen.

Duurzaamheid staat ook op de agenda van ons dorp met 800 inwoners.

Wij zijn bezorgde oude mannen die proberen onze wijk te verduurzamen.

Wij beheren de gasnetten en er ligt een enorme opgave voor ons.

De oude wijken moeten verduurzaamd worden.

Hoe behouden we de schoonheid van het landschap en de omgeving?

Regio ARNHEM NIJMEGEN november 2019

Welke alternatieven en welke bronnen zijn er eigenlijk?

Hoe krijgen we de woningen duurzaam en verantwoord van het gas af?

WAT DE PROVINCIE NODIG HEEFT IS WETEN WAT U NODIG HEEFT

WE JAGEN ELKAAR AAN DUURZAME RELATIE MET ELKAAR AAN GAAN IS BELANGRIJK

DOOR SAMEN TE WERKEN MET VERSCHILLENDE CORPORATIES LEREN WE MET ELKAAR EN DOEN WE DE UITVRAAG ANDERS

HOE CREËREN WE KANSEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN IN DE REGIO?

WE HEBBEN ANDERE ENERGIEINSTALLATIES NODIG

STOP ER GELD IN OM AAN PRODUCT-INNOVATIE TE DOEN

Waar is het bedrijfsleven eigenlijk? We weten elkaar niet te vinden

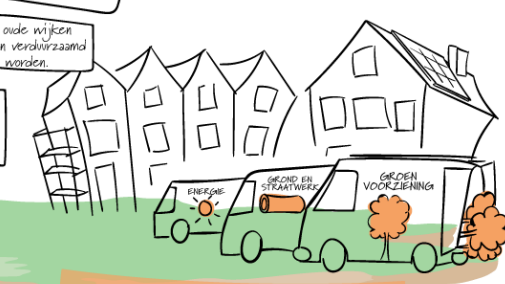
Investeer in je relaties... en ga een keer borrelen

bedrijfsleven is nodig voor het uitvoeren van het werk

Laat zien dat die schap echt in de grond kan!

Hoe krijg je top down en bottom up bij elkaar? Waar zit het midden?

Betrek niet alleen grote bedrijven maar betrek kleine lokale bedrijven

ZORG DAT HET (LOKALE) BEDRIJFSLEVEN BETROKKEN RAAKT, IS EN BLIJFT